

СЕКЦІЯ 8 ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 336.22

Кулинич Ю.М.*кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансів**Національного університету харчових технологій***Святаш С.В.***магістр**Буковинського державного фінансово-економічного університету*

КОНСОЛІДОВАНА ПОДАТКОВА ЗВІТНІСТЬ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Статтю присвячено аналізу ефективності адміністрування податків і зборів на прикладі використання часового ресурсу, а також прозорості та простоти обчислення і сплати податкових платежів. Пропонується консолідована сплата податків та зборів задля налагодження найбільш ефективного діалогу між платниками податків та контролюючими органами, визначаються можливі позитивні та негативні тенденції, пов'язані із запропонованою методологією. Досліджується зарубіжний досвід адміністрування податків та зборів через призму вдосконалення вітчизняної системи оподаткування.

Ключові слова: система оподаткування, податок, збір, платник податків та зборів, адміністрування, податкова звітність, консолідація.

Кулинич Ю.М., Святаш С.В. КОНСОЛИДИРОВАННАЯ НАЛОГОВАЯ ОТЧЕТНОСТЬ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ

Статья посвящена анализу эффективности администрирования налогов и сборов в разрезе использования временного ресурса, а так же прозрачности и простоты уплаты налоговых платежей. Предлагается консолидированная уплата налогов и сборов для налаживания наиболее эффективного диалога между налогоплательщиками и контролирующими органами, определяются возможные позитивные и негативные тенденции, связанные с предлагаемой методологией. Исследуется зарубежный опыт администрирования налогов и сборов через призму совершенствования отечественной системы налогообложения.

Ключевые слова: система налогообложения, налог, сбор, плательщик налогов и сборов, администрирование, налоговая отчетность, консолидация.

Kulynych Iu.M., Sviatash S.V. CONSOLIDATED TAX REPORTING: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

This article analyzes the effectiveness of the administration of taxes and fees in the context of the time resource usage, as well as transparency and ease of tax payments. The consolidated payment of taxes and fees is proposed in order to establish the most effective dialogue between taxpayers and the supervisory authorities. Possible positive and negative trends, which associated with the proposed methodology, are defined. Foreign experience in the administration of taxes and fees through the prism of improvement of the national system of taxation is investigated.

Keywords: system of taxation, tax, fee, tax and fee payer, administration, tax reporting, consolidation.

Постановка проблеми. Майже кожна з сучасних систем оподаткування, володіє на сьогодні настільки різноманітним набором податків, що просто неможливо залишити поза увагою проблему їх наукової класифікації (податок на додану вартість, прибутковий податок з громадян, податок на доходи підприємств, податок з власників транспортних засобів і таке інше). Адже зрозуміло, що подібна різноманітність ускладнює життя і органам, яким держава доручає збирати податки, і платникам, і навіть законодавцві.

Тому з метою зменшення витрат та часу на ведення податкової звітності платниками податків та на здійснення камеральних чи документальних безвиїзних перевірок податковими органами доцільно було б ввести консолідовану податкову звітність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему вдосконалення вітчизняної податкової системи досліджувало багато науковців. Особливу увагу вивченню зарубіжного досвіду розвитку податкових систем, здебільшого розвинених держав світу, приділяли В.Б. Захожай, Я.В. Литвиненко, Н.М. Ткаченко та О.Д. Василик. Зокрема М.В. Жернаков аналізував механізми адміністрування податків, М.В. Кармаліта досліджувала питання реформування системи

сплати податків та зборів в Україні, Л.П. Сідельникова глибоко аналізувала місце України у світу щодо простоти і легкості оподаткування.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати дослідження, яке полягає у всебічному дослідженні вітчизняного та зарубіжного досвіду, зокрема з питань введення універсального податкового платежу, знаходження шляхів економії затрат часу та капіталу на ведення податкової звітності та здійснення контролю за платниками податків податковими органами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податки – чи не найважливіше питання для економіки будь-якої держави. Вони забезпечують стійке фінансування необхідних соціальних програм і державних інвестицій для стимулювання економічного зростання та розвитку, сприяють побудові процвітаючого і упорядкованого суспільства. Однак директивні органи стикаються з важким завданням у розробці ефективної податкової політики: вони повинні знайти правильний баланс між підвищенням доходів держави через механізм встановлення податкових ставок та адміністративним тягарем суб'єктів господарювання аби не перешкоджати підприємницькій діяльності.

Механізм сплати податків і зборів функціонує за допомогою податково-правових норм. Еволюція системи сплати податків і зборів розвинених зарубіжних країн пов'язана з перенесенням акцентів із жорсткого податкового примусу до самооподаткування, проведення масово-роз'яснювальної роботи та налагодження партнерських відносин з платниками, лібералізації процесів подання-прийняття звітності та проведення перевірок. Адміністрування податків завдяки освіті та опікуванню проблемами платника відбувається з найбільшою ефективністю при мінімальних витратах за рахунок добровільної сплати податків [11, с. 61].

Вітчизняна система оподаткування та адміністрування податків дещо стримує розвиток підприємництва, адже є однією з найменш привабливих для здійснення господарської діяльності порівняно з умовами країн європейського простору та в глобальному масштабі взагалі.

За оцінками Світового банку, податкова система в Україні була найскладнішою у світі. Однак можемо спостерігати тенденцію до підвищення рейтингу України (див. табл. 1) [5; 6; 7].

Зазначені показники розраховуються у поточному році за підсумками минулого періоду та показують легкість сплати податків у наступному році.

За даними таблиці 1, кількість податкових платежів, які сплачує середньостатистичне українське підприємство протягом 2010–2015 рр., неухильно спадає з 147 у 2010 р. до 5 у 2015 р. Згідно з цим показником, Україна перемістилася з останнього 183-го місця на 8-е місце у 2015 р.

Підвищення рейтингу України стосовно часу на виконання вітчизняними суб'єктами господарювання вимог податкового законодавства дещо повільніше за попередній показник. Наприклад, у 2010 р. затрати часу становили 736 год. на рік – це 175-а позиція серед аналізованих 183-х економік, а у 2015 р. такі показники становили 350 год. на рік – і 156-е місце із 189-ти країн-учасниць відповідно.

Тож динаміку загального рейтингу за ступенем сприятливості сплати податків можемо простежити за рисунком 1 [5; 6; 7].

Отже, рейтинг ступеня сприятливості сплати податків України підвищився на 73-и позиції про-

тягом 2010–2015 рр., залишивши найнижчу, 183-ю, сходинку у 2013 р.

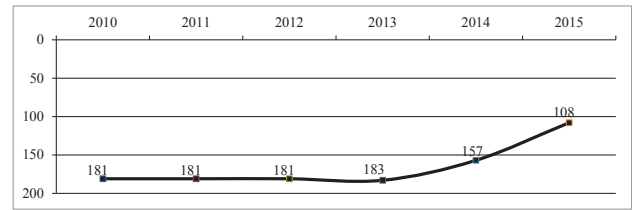

Рис. 1. Динаміка рейтингу за ступенем сприятливості сплати податків України за 2010–2015 рр.

Податковим кодексом України регламентовано певне зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання, однак важливим кроком для підвищення ефективності вітчизняної податкової системи є удосконалення механізмів адміністрування податків і зборів. Згідно з Податковим кодексом України, адміністрування податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та інших платежів відповідно до законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, – це сукупність рішень та процедур цих органів і дій їх посадових осіб, які визначають інституційну структуру податкових та митних відносин, організують ідентифікацію, облік платників податків і платників єдиного внеску та об'єктів оподаткування, забезпечують сервісне обслуговування платників податків, організацію та контроль за сплатою податків, зборів, платежів відповідно до порядку, встановленого законом [1]. Одним із найдієвіших механізмів підвищення ефективності адміністрування є саме використання технологій з метою полегшення дотримання податкового законодавства.

Електронні системи оподаткування, реалізовані на високому рівні, будуть корисними як для платників податків, так і контролюючих органів. Для податкових органів системи електронної подачі звітності зменшує навантаження та знижує витрати, які стосуються обробки та зберігання податкових декларацій. Це дозволяє вивільнити адміністратив-

Таблиця 1

Україна у рейтингу щодо кількості податкових платежів на рік та часу на виконання вимог податкового законодавства

Показник	Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість країн, що взяли участь у рейтингу		183	183	183	185	189	189
Найнижчий показник кількості податкових платежів, шт.		1 Катар, Мальдіви	2 Швеція	3 Гонконг (Китай), Катар, Мальдіви	3 Гонконг (Китай), Сауд. Аравія	3 Гонконг (Китай), Сауд. Аравія	3 Гонконг (Китай), Сауд. Аравія
Найвищий показник кількості податкових платежів, шт.		147 Україна	135 Україна	135 Україна	71 Венесуела	72 Венесуела	73 Венесуела
Кількість податкових платежів в Україні, шт.		147	135	135	28	28	5
Рейтинг України (місце)		183	183	183	92	94	8
Найнижчий показник, годин на рік		0 Мальдіви	1 Мальдіви	2 Мальдіви	12 ОАЕ	13 ОАЕ	14 ОАЕ
Найвищий показник, годин на рік		2 600 Бразилія	2 600 Бразилія	2 600 Бразилія	2 600 Бразилія	2 600 Бразилія	2 600 Бразилія
Кількість годин на рік на виконання податкового законодавства в Україні		736	657	657	491	390	350
Рейтинг України (місце)		175	174	175	171	163	156

ний ресурс для направлення його на розв'язання інших завдань, таких як проведення аудит або надання послуг клієнтам. Електронна подача також є більш зручною для користувачів. Це скорочує часові та фінансові витрати на виконання податкових зобов'язань і виключає необхідність платникам податків чекати в черзі в податковій інспекції. Також такі системи дозволяють знижувати ймовірність помилок у звітності. Електронні системи реєстрації та сплати податків стали більш поширеними в усьому світі. Із 314-и реформ, які зменшують адміністративне навантаження, починаючи з 2004 р., 88 стосуються саме поліпшення умов прийняття податкових декларацій та збільшення ефективності платіжних систем [5].

Отже, можемо констатувати той факт, що електронні системи – одні з тих, які найбільше впливають на пом'якшення адміністративного тягаря, а відтак потребують постійного вдосконалення.

16 лютого 2012 р. Рада директорів Світового банку ухвалила Стратегію партнерства з Україною на 2012–2016 рр., одним із ключових напрямів якої є допомога Україні у спрощенні процедури сплати податків і зборів та обліку платежів [11, с. 62].

Щодо реформування податкової та митної політики України уже розпочалися певні зміни в системі оподаткування. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 [2] утверджується те, що Державна фіскальна служба України реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також з питань сплати єдиного внеску. Ще чинним є Положення про Міністерство доходів і зборів України, затверджене Указом Президента України від 18 березня 2013 р. № 141/2013 [4], де зазначено, що під контроль міністерства підпадають податкові та митні платежі та єдиний соціаль-

ний внесок. Як бачимо, консолідація виконавчих органів, а отже, і їх функцій, розпочата, а отже, цей процес є початком змін у системі оподаткування.

Застосування найбільш ефективної, прозорої та простої системи сплати податків – Єдиного рахунку (Швеція, Данія, Велика Британія, Бельгія) дозволяє платникам податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов'язання з усіх податків та зборів, обов'язкових йому до сплати, та стовідсотково запобігає помилкам при перерахуванні коштів. Податкова служба має реальну картину про стан розрахунків платників податків з бюджетами, а саме: ситуація, коли у одного платника податків одночасно за одним податком обліковується переплата, а за іншим – податковий борг, є неможливою. Разом з тим податкова звітність з податку на прибуток у багатьох країнах подається 1 раз на рік (Великобританія, Чехія), а з податку на додану вартість – щоквартально (Великобританія, Кіпр). В Україні ж відсутні технічні можливості для застосування Єдиного рахунку для сплати податків, але ведеться робота щодо їх створення, та й кількість звітних періодів значно більше, що призводить до збільшення часу, який платник витрачає на справляння податків [8, с. 27].

Шведський процес оподаткування характеризується тим, що більша частина податків стягується авансовими платежами протягом податкового року, і тільки після його закінчення розраховується сума остаточного податку. Фізичні особи проводять податковий облік, як правило, тільки раз на рік, тобто коли є остаточний податок. Підприємства та роботодавці сплачують податки кожного місяця [9, с. 52]. У США державні органи офіційно надають змогу вибирати найбільш вигідне та зручне для платника податків і зборів програмне забезпечення та форму подачі звітності, що зменшує затрати часу на ведення податкового обліку платниками [14].

Незважаючи на позитивні моменти міжнародної практики оподаткування, потрібно враховувати, що податкова реальність в Україні на сьогодні «не

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
1	Декларація								
2	з розрахунку консолідованої сплати податків та зборів до								
3	державного та місцевого бюджетів								
4	станом на _____ р.								
5	Вид податку/збору	Об'єкт оподаткування	Одиниця виміру	База оподаткування	Одиниця виміру	Ставка податку/збору	Пільги	Сума до сплати	Рахунок
6	Загальнообов'язкові податки і збори								Державний бюджет
7	Податок на прибуток підприємств								
8	Податок на доходи фізичних осіб		грн. кг. шт. т. л.						
9								
10	Місцеві податки і збори								Місцевий бюджет України
11	Податок на майно								
12	Єдиний податок								
13	Збір за місця для паркування транспортних засобів								
14	Туристичний збір								
15	Загальнообов'язкове соціальне страхування								Пенсійний фонд України
16	Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування								
17	Консолідована сума до сплати								

Рис. 2. Розрахунок консолідованої суми податків та зборів, що сплачуються до державного та місцевого бюджетів України

встигає» за законодавством, а нормам Податкового кодексу набагато більше необхідно «приспосуватися» до реального життя, ніж постійно змінюватися. Органи державної влади, прагнучи максимально та як найшвидше наблизити Україну до європейського співтовариства, у багатьох випадках копіюють податкові методи і моделі ЄС, не намагаючись урахувати економічні, соціальні, ментальні особливості розвитку нашої держави, і це часто створює суттєві та небажані проблеми [10, с. 16].

Зауважимо, що Україні необхідне спрощення сплати податків та зборів, а передусім консолідація сплати, тобто нарахування податкових платежів за принципом «єдина декларація – єдиний платіж». Саме консолідація податкової звітності забезпечить можливість нерозпорошено контролювати за сплатою усіх податків та зборів, мати єдиний банк даних податкової інформації та полегшити часові, фінансові та людські затрати на отримання, оброблення податкової інформації та здійснення контролю за станом розрахунку з бюджетом. З метою спрощення складання, подання та перевірки податкової звітності варто впровадити єдину універсальну програму розрахунку сум податків та зборів суб'єктів господарювання, яка б могла працювати на основі первинних даних таких суб'єктів та автоматизовано розраховувати відповідний консолідований платіж до державного бюджету на кожну звітну дату (місяць, квартал, півріччя, рік) зі змогою доповнювати програму реквізитами.

Для полегшення формування, подання, а головне сплати єдиним дорученням на єдиний рахунок податкових зобов'язань платниками податків необхідно усунути недоречності з великою кількістю видів декларацій із кожного податку та зменшення кількості звітних податкових періодів. При чому сплату податків можна здійснювати одним платежем чи авансовими платежами за податковими періодами, вказаними у Податковому кодексі України. Також можемо зазначити, що наявність єдиного державного інформаційного реєстру стосовно даних про громадян, нерезидентів, платників податків, об'єкти оподаткування з доступом до нього органів державної влади, прокуратури, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, фізичних та юридичних осіб отримують ряд переваг як для органів державної влади (можливість оперативно отримувати достовірну інформацію, не вимагаючи від громадян різноманітних довідок), так і для громадян (економія часу) дасть перевагу як для платників податків, так і для всіх державних виконавчих органів. Поряд із функціонуванням електронного кабінету платника податків консолідована податкова звітність призведе до ще більшого підвищення податкової свідомості платників податків та ефективного використання наявних ресурсів.

Ці та інші пропозиції можливо реалізувати за допомогою програми побудови консолідованої звітності сплати податків до бюджетів. Важливим елементом стане консолідація звітності, яка враховуватиме сплату загальнодержавних, місцевих податків і зборів, а також соціальних внесків до бюджету. Таку звітність пропонуємо подавати до контролюючих органів та Державної казначейської служби, а витяг з консолідованої звітності із зазначеними рахунками – до банківської установи, яка обслуговує платника.

Отже, Державна фіскальна служба матиме можливість здійснювати перевірку правильності нарахування та повноти сплати податків платником, Державна казначейська служба – розподіляти всю суму сплати податків за напрямками відповідних рахунків бюджетної класифікації доходів. Відкриття рахунку консолідованої сплати – здійснити у порядку, зазначеному в Наказі Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку відкриття та закриття рахунків у національній валюті в органах Державної казначейської служби України» від 22 червня 2012 р. № 758 [3].

Пропонуємо приблизний вигляд розрахунку консолідованої суми податків та зборів до державного та місцевих бюджетів (див. рис. 2).

Як бачимо, консолідована звітність розраховується на основі таблиці з рисунку 2. Однак варто забезпечити такій програмі обрахунку консолідованої суми податків та зборів можливість електронного прикріплення допоміжних файлів, які слугують при розрахунку зазначеної суми. Така програма повинна базуватися на системі класифікаторів (довідників), необхідних для розрахунку податків і зборів, що забезпечить автоматичний витяг інформації з них та зручні умови роботи з програмою. Колонка «пільги» повинна бути забезпечена автоматичним вибором пільгової категорії платника, з постійним оновленням правових критеріїв до надання податкових пільг.

Також варто забезпечити кожного платника податків можливість придбати таку автоматизовану програму з одночасним прикріпленням до неї електронного цифрового підпису. Найкращим вирішенням цього питання буде розробка програми на основі системи Електронного кабінету платника податків з можливістю формування податкової звітності в режимі реального часу.

Однак необхідно також звернути увагу на платників податків, які використовують спрощену систему оподаткування. У такому разі варто ввести у програму розрахунку можливість вибору відповідної системи оподаткування (див. рис. 3).

Звичайно, що наступним кроком має бути заповнення всієї необхідної інформації про платника податків та зборів, а саме: назва платника податків і зборів, ідентифікаційні номери, код ЄДРПОУ, адреса юридичної особи, зазначення інформації про філії, якщо вони наявні, номер телефону, факсу, інформація про керівника та головного бухгалтера тощо.

Рис. 3. Крок перший – «Вибір системи оподаткування платником податків та зборів»

Створення такої програми забезпечить скорочення витрат часу на оформлення, подання податкової звітності платником та на полегшення перевірки правильності даних органами Міністерства доходів і зборів України.

Отже, консолідована податкова звітність буде кроком до полегшення роботи між податковими органами та платниками податків, а також між податковими органами та іншими державними органами

у разі зберігання фінансової, консолідованої податкової, статистичної та іншої спеціальної звітності в одному банку даних з відкритим доступом до нього державних органів. Тобто відбуватиметься економія часу і бюджетних затрат на систему оподаткування.

Висновки. Важливим кроком у покращенні сервісу платників податків та полегшенні процесу звітування платників є уніфікація норм заповнення податкової звітності. Це питання дозволить вирішити саме запровадження нової технології подання податкової звітності.

Зокрема, перевагами введення «єдиної декларації» можуть бути:

- застосування найбільш ефективної, прозорої та простої системи сплати податків – Єдиного рахунку, що дозволяє платникам податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов'язання з усіх податків та зборів, обов'язкових йому до сплати, та стовідсотково запобігає помилкам при перерахуванні коштів;

- мінімізація затрат часу при складанні податкової звітності платниками податку;

- мінімізація фінансових та людських ресурсів при складанні, опрацюванні та поданні податкової звітності платниками податків до податкових органів;

- акумулювання податкової звітності та іншої внутрішньої і зовнішньої податкової інформації у Єдиному банку даних податкової інформації;

- спрощення складання, подачі та сплати податків та зборів платниками податку;

- самостійний контроль платниками податку за поточною власною ситуацією щодо сплати, нарахування, заборгованості та переплати сум податків та зборів;

- можливість нагадування про сплату податків контролюючими органами платникам податків та офіційного листування платників податків з податковими органами та отримання безкоштовних консультацій за допомогою телекомунікаційних систем;

- введення єдиної декларації, а отже, і єдиного звітного періоду сприятиме зменшенню порушення податкового законодавства з боку платників податків;

- можливість автоматичного формування квартальної, піврічної та річної податкової звітності за даними місячної звітності платниками податків;

- зменшення ймовірностей виникнення заборгованостей за різними видами податків з одночасною переплатою по інших;

- зменшення помилковості перерахування сум нарахованих податків і зборів платниками податків на помилкові рахунки до Державної казначейської служби України;

- автоматичний вибір системи оподаткування (загальної чи спрощеної), що за допомогою розробленої програми зменшить ймовірність неправильного тлумачення податкового законодавства платниками податків;

- зменшення кількості податкових декларацій та додатків до них, що зменшить кількість випадків неправильного обрання форм податкової звітності;

- відсутність необхідності подавати заяви у письмовій формі до податкових органів для отримання необхідної інформації про реєстрацію платника

податків, сплату сум податків та зборів чи зняття з реєстрації платника податку;

- можливість отримувати засобами телекомунікації останні оновлення податкового законодавства, пояснень, попереджень та іншої інформації від податкових органів;

- можливість ефективної та швидкої камеральної та документальної безвиїзної перевірки податкової звітності контролюючим органом;

- можливість більш якісної та швидкої взаємодії державних виконавчих органів з відсутність необхідності подання заявок для отримання необхідної інформації між ними;

- зменшення кількості працівників податкових органів, які орієнтуються на здійснення контролю та проведення різного роду перевірок податкової звітності, а тим самим підвищення можливості збільшення кількості працівників-консультантів тощо.

Отже, консолідована сплата податків – є одним з найкращих рішень підвищити ефективність роботи як платників податків, так і контролюючих органів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Про державну фіскальну службу України від 21.05.2014 р. № 236 : постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Про затвердження Порядку відкриття та закриття рахунків у національній валюті в органах Державної казначейської служби України від 22.06.2012 р. № 758 : наказ Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Про Міністерство доходів і зборів України від 18.03.2013 р. № 141/2013 : Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. A World Bank Group Flagship Report: Doing Business 2015 Going Beyond Efficiency. 12th edition. [online] Available at: <http://www.doingbusiness.org>.
6. World Bank Group: Paying Taxes 2014: The global picture. [online] Available at: <http://www.pwc.com>.
7. World Bank Group: Paying Taxes 2015: The global picture. [online] Available at: <http://www.pwc.com>.
8. Бідюк О.О. Адміністрування податків: міжнародний досвід та українські реалії / О.О. Бідюк // Реформування системи сплати податків та зборів з урахуванням міжнародного досвіду : зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу. – 2012. – С. 25–29.
9. Дюрядін В.П. Система сплати податків у Швеції / В.П. Дюрядін // Реформування системи сплати податків та зборів з урахуванням міжнародного досвіду : зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу. – 2012. – С. 52–57.
10. Жернаков М.В. Економіко-правовий аналіз адміністрування податків: європейський досвід / М.В. Жернаков // Фінансове право. – 2012. – № 1(19). – С. 15–17.
11. Кармаліта М.В. Вагомі кроки на шляху реформування системи сплати податків та зборів в Україні / М.В. Кармаліта // Реформування системи сплати податків та зборів з урахуванням міжнародного досвіду : зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу. – 2012. – С. 61–65.
12. Сідельникова Л.П. Диспропорції податкової складової бюджетних ресурсів держави та шляхи їх усунення / Л.П. Сідельникова // Наукові записки. Серія «Економіка». – 2013. – № 23. – С. 183–188.
13. Офіційний сайт інформаційно-аналітичного порталу Українського агентства фінансового розвитку «Україна фінансова» Міндоходів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ufin.com.ua>.
14. About.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://taxes.about.com/od/taxplanning/ht/estimated_taxes.htm.